

Матеріали VI всеукраїнської конференції студентів та аспірантів «Біологічні дослідження молодих вчених в Україні», 21-22.09.2006, Київ, С. 81-82
“Biological investigation of young scientist in Ukraine” Materials of VI Ukrainian students and PHD student’s conference, 21-22.09.2006, Kyiv, P. 81-82

Шевченко М. С., Парнікоза І. Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64, м. Київ, 01033, Україна, Parnikoza@gmail.com

ПРО ЗАЛЕЖНІСТЬ ПОПУЛЯЦІЙ *DACTYLORHIZA INCARNATA* (L.) M. КИЄВА ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ ОО` ВІД ДІЇ АНТРОПОГЕННИХ ФАКТОРІВ

Заплавні луки є природними біотопами популяцій гідрофільних видів орхідей Придніпров'я. За докорінної зміни гідрорежиму долини Дніпра, внаслідок будівництва ГЕС, каналізації чи зарегулювання більшості малих річок, кількість місцезростань лучних орхідей різко скоротилася. Колишні заплавні луки або забудовані, або внаслідок відсутності весняного затоплення заростають деревною рослинністю. Наразі єдиною ще достатньо поширеною у Середньому Подніпров'ї загалом, та в околицях Києва зокрема, лучною орхідеєю залишається *Dactylorhiza incarnata*. Її успіх безумовно пов'язаний з адаптацією до нового антропогенно-зміненого середовища. Для збереження існуючих та створення нових популяцій цього червонокнижного виду, необхідно вивчити залежність популяцій *D. incarnata* від дії антропогенних факторів. Вивчалися відомості щодо місць та умов колишнього поширення виду; сучасні популяції досліджувалися на предмет прямих чи опосередкованих антропогенних впливів. Для оцінки умов зростання робилися геоботанічні описи. Успіх кожної популяції оцінювався за показниками потужності генеративних екземплярів, наявністю насінневого поновлення та чисельністю локалітету.

Первинних не порушених місцезростань *D. incarnata* в околицях Києва на кшталт торфових лук поблизу дачної місцевості Святошин в 1916-17 рр. (Флора УРСР, 1950) не лишилося. В умовах зміни гідрорежиму заростання лісом колишніх лучних ділянок лишає від популяцій виду окремі екземпляри, що перестають квітнути та давати поновлення. Тому наразі великі ценопопуляції *D. incarnata* існують лише на вологих луках з режимом сінокоосу. В умовах дії сінокоосу або інколи весняного палу, експансія деревної рослинності блокується, усі популяції виявлені в таких умовах були чисельними та поновлювалися насіннево. Популяції виду фіксувалися лише на ділянках, що не використовуються, як пасовища.

Вивчення трьох фрагментів єдиної популяції *D. incarnata* Святошинських ставів, перший з яких зростає на вологій сінокісній луці, другий – в умовах весняного палу, третій – на переритій шість років тому луці, що має порівняно сухі умови, дозволяє говорити про широкі межі адаптивності *D. incarnata*, адже

в усіх трьох випадках вид був багаточисельним, квітував та поновлювався насіннево. Популяції з ділянок, що не заростають лісом внаслідок сінокошу чи палу, порівнювались за показниками потужності генеративних екземплярів. При цьому виявлено значну залежність від умов вологості Табл. 1.

Таблиця 1

Значення показників потужності генеративних екземплярів (06.2006) популяцій *D. incarnata* з різних умов; Вказано середнє значення \pm стандартна похибка/дисперсія

Популяція	Висота рослини, см	Довжина листка, см	Ширина листка, см	Кількість квіток
с. Лісники, вологий сінокіс	41.3 \pm 1.72/59	20.7 \pm 0.63/7.9	3.2 \pm 0.13/0.37	35 \pm 3/59
Св. стави, вологий сінокіс	41.1 \pm 1.5/46	17.0 \pm 0.9/18.1	2.5 \pm 0.11/0.26	25 \pm 2/76
Труханів, пересихаючі зниження	31.6 \pm 1.9/75	18.1 \pm 0.87/15.3	2.0 \pm 0.11/0.27	15 \pm 2/48
Св. стави, волого, пал	25.3 \pm 1.5/45	17.2 \pm 0.63/7.8	2.1 \pm 0.12/0.28	20 \pm 1/24
Св. стави, суха ділянка	21.3 \pm 1.7/60	10.5 \pm 0.94/17.8	1.7 \pm 0.06/0.08	15 \pm 2/46

Порівняння популяції острова Труханів на пересихаючих зниженнях, з популяцією вологої ділянки, що зазнає щорічного весняного палу очерету (Св. стави, пал), викриває несприятливий вплив палу, що хоч і є фактором обмеження заростання, але не таким сприятливим для виду, як сінокіс.

Обривання в міських рекреаційних зонах елімінує до 50% генеративних екземплярів (особливо високорослих на відкритих луках). В більш віддалених від Києва та сільських місцевостях обривання менш масштабне. В сухіших умовах рослини нижчі та не такі помітні в травостойі. Невисока, порівняно з іншими декоративними гарно квітучими видами, чисельність робить заготівлю виду з метою продажу нерентабельною.

Отже при охороні та відновленні популяції виду необхідно враховувати:

1. *D. incarnata* в околицях Києва має широкі адаптивні здатності, утворюючи чисельні популяції, що поновлюються насіннево в місцезростаннях з різним ступенем антропогенного навантаження.
2. Вирішальною для існування популяції *D. incarnata* в антропогенно-змінених ландшафтах є наявність фактору зупинки заростання деревною рослинністю: сінокошу чи палу;
3. Дія фактору весняного палу, гірша за сінокіс, а масштабне обривання суттєво знижує репродукційну здатність популяцій;
4. Оптимальність умов зростання *D. incarnata* визначається вологістю біотопу.

Література

Флора УРСР, під ред. Котова М. І. – К.: В-во АН УРСР, 1950. – 421 с.